ZAMONAVIY JAMIYAT TARAQQIYOTIDA FALSAFANING ROLI VA AHAMIYATI: IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL

Namangan davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

1-bosqich talabasi:

Boltaboyeva Gulnoza Muqumjon qizi

gulnozaboltaboyeva77@gmail.com

+998930492907

Ilmiy rahbar: Axmadjanova Muazzam Islomjanovna

Namangan davlat pedagogika instituti

o'qituvchisi

muazzamaxmadjanova70@gmail.com

+998508826575

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida falsafaning roli, funksiyalari va amaliy ahamiyati ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Xususan, globalizatsiya, texnologik rivojlanish, sun'iy intellekt va ma'naviy transformatsiya jarayonlari fonida falsafaning metodologik, aksiologik va gnoseologik vazifalari yoritiladi. Tadqiqot natijasida falsafa zamonaviy jamiyatda inson tafakkurini rivojlantiruvchi, qadriyatlar tizimini shakllantiruvchi hamda barqaror taraqqiyotga yo'naltiruvchi muhim intellektual omil ekani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: falsafa, zamonaviy jamiyat, tafakkur, qadriyat, globalizatsiya, sun'iy intellekt, tanqidiy fikrlash, barqaror rivojlanish.

Kirish: Bugungi kunda insoniyat taraqqiyoti yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, globallashuv jarayonlari, ekologik muammolar va ma'naviy inqirozlar insoniyat oldiga murakkab savollarni

qo‘ymoqda. Bunday sharoitda falsafa jamiyatning nazariy va amaliy yo‘nalishini belgilovchi muhim fan sifatida namoyon bo‘ladi. Chunki falsafa insonning borliq, jamiyat, tafakkur va qadriyatlar haqidagi umumiy qarashlarini shakllantiradi[1].

Falsafa qadimdan insoniyat tafakkurining eng yuksak shakllaridan biri bo‘lib, u nafaqat olamni anglash, balki uni oqilona o‘zgartirish vositasi hamdir. Shu sababli zamonaviy jamiyatda falsafaning o‘rni tobora ortib bormoqda.

Mazkur maqolada tarixiylik, mantiqiylik, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil hamda ijtimoiy-falsafiy yondashuv metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, Sharq va G‘arb mutafakkirlarining falsafiy qarashlari zamonaviy voqelik bilan qiyoslandi.

Jamiyat taraqqiyoti, avvalo, inson tafakkuriga bog‘liq. Inson qanday fikrlasa, jamiyat ham shunday rivojlanadi. Falsafa esa insonning borliq haqidagi yaxlit dunyoqarashini shakllantiradi. Aristotel falsafani “borliqning ilk sabablarini o‘rganuvchi fan” deb ta’riflagan[2].

Bugungi kunda yosh avlodning mustaqil fikrlashi, voqelikni tanqidiy baholashi va to‘g‘ri xulosa chiqarishida falsafiy tafakkur muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, axborot oqimi kuchaygan davrda tanqidiy fikrlash ko‘nikmasi har qachongidan ham zarurdir.

Har qanday ilmiy taraqqiyot muayyan falsafiy asosga ega. René Descartes shubha metodini ilgari surib, ilmiy bilishning mantiqiy poydevorini yaratgan[3]. Zamonaviy fanlarda ham falsafaning roli saqlanib qolmoqda.

Masalan, sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi quyidagi savollarni yuzaga keltirmoqda:

- Mashina tafakkur qila oladimi?
- Sun’iy intellekt axloqiy mas’uliyatga egami?
- Texnologiya inson o‘rnini bosishi mumkinmi?

Mazkur savollar sof texnik emas, balki falsafiy muammolar hisoblanadi.

Zamonaviy jamiyatning barqarorligi axloqiy qadriyatlarga bog‘liq. Adolat, erkinlik, tenglik, inson huquqlari kabi tushunchalar falsafiy kategoriyalar sifatida shakllangan. Suqrot insonni “o‘zini anglash”ga chorlagan va axloqiy poklikni eng oliy qadriyat deb bilgan[4].

Bugungi globallashuv davrida iste’molchilik kayfiyati, individualizm va ma’naviy begonalashuv kuchaymoqda. Bunday holatda falsafa insonni ma’naviy poklanishga, o‘zligini anglashga va mas’uliyatli yashashga undaydi.

XXI asrda ekologik inqiroz, iqlim o‘zgarishi, urushlar, resurslar tanqisligi kabi muammolar insoniyat oldidagi asosiy tahdidlardir. Ularni faqat iqtisodiy yoki siyosiy yo‘l bilan emas, balki falsafiy yondashuv asosida hal etish mumkin.

Masalan, ekologik falsafa inson va tabiat munosabatlarini qayta ko‘rib chiqadi. Inson tabiat xo‘jayini emas, balki uning bir qismi ekanini anglash bugungi kun talabi hisoblanadi[5].

Yangi O‘zbekistonni barpo etish jarayonida inson qadri, adolat va ma’rifat tamoyillari ilgari surilmoqda. Bu esa falsafiy mazmunga ega bo‘lgan g‘oyalardir. Yurtimizda yoshlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhini shakllantirishda falsafa fanining o‘rni katta.

Prezident Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: *“Yangi O‘zbekistonni bilimli, tafakkuri yuksak va vatanparvar yoshlar bilan quramiz.”* Ushbu g‘oya falsafiy tafakkurning amaliy ifodasidir.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, falsafa zamonaviy jamiyatda nazariy fan bo‘libgina qolmay, insoniyat taraqqiyotini boshqaruvchi muhim intellektual kuchdir. U inson tafakkurini rivojlantiradi, ilm-fanga metodologik asos beradi, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlaydi hamda global muammolar yechimiga yo‘l ko‘rsatadi.

Shu bois zamonaviy jamiyatda falsafani rivojlantirish, uni ta’lim tizimida chuqur o‘qitish va yoshlar ongiga singdirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Zero,

falsafasiz taraqqiyot texnik bo‘lishi mumkin, ammo ma’naviy barkamol bo‘la olmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Falsafa asoslari. – T.: O‘zbekiston, 2020.
2. Aristotel. Metafizika. – T.: Yangi asr avlodi, 2018.
3. Descartes R. Metod haqida mulohazalar. – T., 2016.
4. Russell B. G‘arb falsafasi tarixi. – T., 2019.
5. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – T.: O‘zbekiston, 2017.
6. Kant I. Sof aql tanqidi. – T., 2021.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti nutqlari va farmonlari.
8. Islomjanovna A. M. HOZIRGI DUNYODA GLOBALLASHUV ASPEKTLARI VA UNING O ‘ZBEKISTONGA TASIRI //Global Science Review. – 2025. – T. 7. – №. 1. – C. 67-74.
9. M. I. Axmadjanova TANQIDIY FIKRLASHNI KUCHAYTIRUVCHI FALSAFIY MAZMUNDAGI O‘QUV MATERIALLARINI TANLASH, UYG‘UNLASHTIRISH VA TARTIBLASH METODIKASI // Inter education & global study. 2025. №1 (1). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tanqidiy-fikrlashni-kuchaytiruvchi-falsafiy-mazmundagi-o-quv-materiallarini-tanlash-uyg-unlashtirish-va-tartiblash-metodikasi (дата обращения: 24.04.2026).
10. Ahmadjanova Muazzam Islamjanovna, FOREIGN EXPERIENCES IN DEVELOPING STUDENTS' CRITICAL THINKING BASED ON PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE , Лучшие интеллектуальные исследования: ##issue.vol## 36 ##issue.no## 1 (2025): ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ | ЧАСТЬ-36 | ТОМ-1

11. Ahmadjanova Muazzam Islamjanovna, FOREIGN EXPERIENCES IN DEVELOPING STUDENTS' CRITICAL THINKING BASED ON PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE , Лучшие интеллектуальные исследования: ##issue.vol## 36 ##issue.no## 1 (2025): ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ | ЧАСТЬ-36 | ТОМ-1